

a nemzetközi tudományos diskurzusba is beemeli. Igényes kivitelezésben a kötetet képmelléklet, valamint személynév-, helynév- és drámacímmutató teszi olvasó- és kutatóbaráttá.

Medgyesy S. Norbert könyve az első monográfia a csíksomlyói misztériumjátékokról. Maradék-talanul összefoglalja és szintetizálja a kutatások eddigi eredményeit, de további irányokat is megjelöl. Munkájának jelentősége példamutatóan buzdíthatja a rokon tudományok kutatóit is, hiszen az általa

elvégzett társadalom- és művelődéstörténeti mélyfűréssel olyan mankót ad a kezükbe, amely néprajzosoknak, irodalomtörténészeknek és történészeknek egyaránt fontos lehet, és kiindulópontjává válhat egy olyan interdiszciplináris kutatásnak, amely átfogó képet rajzol a kora újkori csíki népi kultúra gyökereiről és változásairól. A hagyományozódás mechanizmusának felfejtése révén azonban még egy ennél is szélesebb perspektívát nyit meg.

Ilyefalvi Emese

Otthon Kupuszinán, otthon a világban

Szenvedély és szolgálat. Tanulmányok a hatvanesztendő Silling István tiszteletére. Szerk. Dévavári Beszédes Valéria – Silling Léda. Bácsország Vajdasági Honismereti Társaság, Szabadka 2010. 509 lap

2010-ben a magyar népi vallásosság kutatásának két jeles alakja tölthette be hatvanadik életévét. Barna Gábor mellett a szerbiai Vajdaságban élő Silling István tiszteletére is vaskos kötet jelent meg, amely öröm nemcsak az ünnepeltnek, hanem több más szakma képviselői, köztük mégis elsősorban a néprajzkutatók-folkloristák, valláskutatók számára.

Bár írásai romániai fórumokon ritkábban láthatnak napvilágot, Silling István Erdélyben sem teljesen ismeretlen. 1989 és 2010 között nem kevesebb mint 18 könyve jelent meg, egy kivételével hazájában. Közülük hét foglalkozik népi vallásossággal, népi imádságokkal; három a szélesebb értelemben vett néphagyománnyal, további három a szűkebb pátriája nyelvjárásával, egy művelődéstörténettel (levéltári kutatások alapján) és további négy irodalommal (köztük egy saját verseskötet is van). Mindezekhez járul a szerző számos tanulmánya folyóiratokban és könyvekben, kisebb írásainak sokasága újságokban, melyek együttvéve egy rendkívül termékeny életpálya ívét rajzolják ki. Ezt a kötetből is tömören megismerhető pályaképet talán nem árt e helyen röviden felidézni.

Az 1950-ben Kupuszinán (hivatalos, de ritkán használt nevén Bácskertes, szerbül Kupusina) született Silling István a mai napig hűséges maradt szülőfalujához, most is itt él. A zombori Műszaki

Középiskola, a szabadkai Pedagógiai Főiskola és az újvidéki egyetem magyar szakjának elvégzése után a szomszédos Apatinba tért vissza dolgozni középiskolai tanárként (1976–1986). Közben a kupuszinai és a szilágyi általános iskolában is tanította a magyar és a szerbhorvát nyelvet. Utána tíz évig a zombori Történelmi Levéltár munkatársa volt, időközben, a magiszteri után, megszerezte nyelvészeti doktori fokozatát is Újvidéken. 1995-től Zomborban a Tanítóképző Karon tanított nyelvészeti tárgyakat, 2006 óta pedig a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon tanít nyelvészetet, dialektológiát, népköltészetet, az utóbbi években mint tanszékvezető egyetemi tanár. Tagja számos tudományos társaságnak, a szakmai megbecsülést díjak, elismerések jelzik. 1990 óta a szülőfalujában létrehozott állandó néprajzi és helytörténeti gyűjtemény öre, művelődési egyesületének egyik vezetője, mindamelllett vendégtanár Debrecenben és Szegeden, konferenciák előadója, a vajdasági magyarok néprajzi atlaszának egyik munkatársa. Nem hagyható említés nélkül, hogy milyen közvetlen és színes egyéniség, akinek segítő mozdulataira, szíves kalauzolására sokan emlékezhetnek. Nem mellékesen lánya is szakmabeli lett, Budapesten végezte el a néprajz szakot. Ő az egyik szerkesztője a tisztelő kötetnek, társa pedig a nemzedéktárs Beszédes

Valéria, aki szintén évtizedek óta oszlopa a vajdasági magyar néprajzi kutatásnak.

Silling István első könyvében kupuszinai népballadákat adott közre. Imákat már jóval előbb, 1981-ben közölt, alig pár évvel Erdélyi Zsuzsanna korszakalkotó köteteinek megjelenése után. A Vajdaságban kétségkívül ő tett a legtöbbit a katolikus népi vallásosság és az archaikus imák megismeretése terén, ugyanakkor legalább annyira jelentős dialektológusként is: egyebek mellett tájszótárát és tájnyelvi elemzést írt az egyedülálló kupuszinai nyelvjárásról. Írásainak számban és terjedelemben többsége nyugat-bácskai, a Duna mentén fekvő szülőfalujával foglalkozik, így ma bizonyosan ez a legjobban megismerhető magyar falvak egyike. Ez a szoros kötődés kibocsátó, felnevelő és megtartó falujához Silling István egész munkásságát jellemzi. Biztos, hogy számtalanszor költözhetett volna közelebb városi munkahelyeihez; az is biztos, hogy helyben maradni egy éveken át véres háborúba bonyolódott országban, ahol egy időben szinte „vadásztak” a hadra fogható férfiak után, a nem hétköznapi helytállás egyik példája.

A kötet tematikai gazdagsága a szerkesztők szándékainak megfelelően és a tisztelgő kötetekben már megszokott módon mintegy leképezése, egyúttal továbbgondolása az ünnepelt érdeklődési köreinek. A köszöntő és pályaképet bemutató írásokon, a bibliográfián kívül 39 szerző 36 dolgozata sorakozik a kötetben, tematikus rendben. Az első négy szerzői nyelvészek; huszonkét írás foglalkozik a tág értelemben vett vallásosság néprajzi kérdéseivel, további négy néprajzi tanulmány az „anyag kultúra” körébe vezet. A kötetet záró öt írást művészettörténész és irodalmár szerzők jegyzik. Műfajukat tekintve a közölt írások nagyobb része jegyzetekkel, irodalommal ellátott tanulmány, de helyet kaptak esszék, személyesebb eszmefuttatások is. Területileg huzsonhat írás köthető helyhez: közülük tizenhat kapcsolódik a Vajdasághoz, öt Magyarországhoz, kettő Szlovákiához, további egy-egy Szlovéniához, Erdélyhez, Kárpátaljához, tíz pedig általánosabb jellegű. Az ünnepelt írásaira hivatkozik tizenöt dolgozat. A szerzők rövid bemutatását vagy az idegen

nyelvű összefoglalásokat e kötetben nem találjuk, viszont számos tanulmányhoz tartoznak értékes fekete-fehér illusztrációk. Barát, pályatárs, munkatárs a harmincasok korosztályától a hetven fölöttiekig egyaránt jelen van a tiszteletet parancsolóan testes kötetben – a szerkesztők kezdeményezése méltó visszhangra talált.

Feltűnhet, hogy Silling István egyik legkedvesebb témájával, a népi imákkal kifejezetten csak Tánzos Vilmos és Voigt Vilmos írása foglalkozik. Tánzos az erdélyi Mezőség reformátusok és unitáriusok által lakott településeiről (Magyarszovát, Mócs, Vajdakamarás) közül évtizedekkel ezelőtt, egyetemista korában, még kézírással gyűjtött szövegeket. Voigt Vilmos a népi imák szöveggondozási problémáiról értekezik filológus-bibliográfus áttekintésben (ő a „népima” terminust szeretné bevezetni a „népballada”, „népmese” mintájára). Verebélyi Kincső a falu ünnepéről osztja meg velünk általánosabb jellegű gondolatait.

A népi-köznapi vagy a közismerthez képest kevésbé ismert vallási jelenségek gazdag tárházat érintik a kötet dolgozatai szinte az egész Kárpát-medencéből. Ezek egy része saját gyűjtés vagy szakirodalmi áttekintés alapján készült korrekt adatközlésnek tekinthető. A veszprémi muzeológus Lackovits Emőke Szent Balázs megjelenését mutatja be a bakonyi és Balaton-felvidéki néphagyományban; Nagy-Abonyi Ágnes a Zenta közeli „Dicsértessék falu”, Felsőhegy vallásosságához közlő adalékokat; Kónya Sándor Szent Anna-énekeket közlő Csókáról; Balla Ferenc és Balla István az általuk könyvben is feldolgozott Duna menti Bezdán szent helyeit, épületeit adatolja. Beszédes Valéria gazdag, kiállításon is bemutatott emléanyag alapján vázolja fel az Európa-szerte közkedvelt Prágai Kis Jézus szoboralak vajdasági kultuszát. Szlovákiai szakrális kisemlékek Szentháromság-ábrázolásait, ezek ismertebb és ritkább típusait adatolja Liszka József, német párhuzamokra is figyelemmel.

Az írások egy másik köre a történeti múltba, annak különböző korszakaiba vezet. Barna Gábor bemutatja a kalocsai, rózsafüzéreket előállító olvasógyár működését, ami 1950 körül szűnt meg; Bárh Dániel a kalocsai levéltárban zombori adatokat talált

egy felhivatalos szentelmény, a vihagyertyák 18. századi liturgiájához; Mód László a szentesi ácsmolnár-kőműves céh vallási hagyományait hozza közel az 1820–1840-es évek időszakából; Lukács László a karácsonyfá 19. századi elterjedését segítő intézmények között az óvoda, iskola, árvaház, kórház szerepét vázolja fel. A fiatal bajai muzeológus, Kothencz Kelemen a több nemzetiségű Bajmok 19. század végi istentiszteleteinek nyelvi változását és ennek egyházi szabályozását tárta fel alapos szép írásában. Klamár Zoltán a magyarkanizsai Szent Pál-templom 20. század első feléből fennmaradt (részben hiányos) *Historia Domusa* alapján dokumentálta azt az érdekes folyamatot, ahogy egy erőteljes és vagyonos asszony akarata érvényesülhetett a templom helyének kiválasztásában és az épület elkészítésében, szinte az egyházi felsőbbtség akaratára ellenére is. Silling Léda a doroszlói szentkutas Mária-kegyhely fémából készült offereit leltározta fel és mutatta be, melyek az egykor történt csodás gyógyulások emlékét őrzik. Szép történeti ívet rajzolt fel Nebojszki László a Bajától délre fekvő Katymárhoz tartozó Vodica nevű Mária-kegyhely kialakulásáról, felvirágzásáról, majd elhalásáról (a szocializmus alatt) és újbóli életre támadásáról (a rendszerváltás után); erről nemrég önálló könyve is megjelent. L. Juhász Ilona, kiterjesztve a szakrális kismemlék fogalmát, a háborús emlékhelyek sorozatát hozza elénk szinte egész Dél-Szlovákiából, megmutatva egy igen érdekes határterületet az emlékállítás köréből, gazdag sajtóanyagra és emlékezetanyagra hivatkozva, tartalmas következtetésekkel.

Kutatási áttekintést írt a mindössze pár ezres létszámú szlovéniai magyarság vallási életének kutatásáról Kepéné Bihar Mária és Lendvai Kepe Zoltán, felvázolva sok kutatható problémakört, melyekhez mind ember és erőforrás lenne szükséges. Az ő imakutatásukat Szlovéniában többek között Silling István szegedi egyetemi előadásai inspirálták. A nyelvterület másik széléről, a kárpátaljai görög katolikus magyarság vallási életének viszontagságairól Pilipkó Erzsébet adott igen hasznos, gondolatébresztő és magvas áttekintést (ő ugyancsak nemrég írt erről könyvet).

Néhány további írás inkább problémaközpontú: ezek módszertana és következtetései is további érdeklődésre tarthatnak számot. A Néprajzi Múzeum nyugalmazott muzeológusa, Szacs vay Éva nagy ívű, nemzetközi összehasonlító anyagot is felvonultató tanulmányt írt arról, hogyan változott át a „szent sarok” modell, milyen területi változatai vannak ennek a néprajzban bevett fogalomnak, és milyen kevéssé igazodik a valóság a bevett sztereotípiákhoz. A Kishegyesen élő Szőke Anna napjaink vallási jelenségeiről értekezik a kishegyesi romák körében; voltaképp ez az egy írás foglalkozik kortárs vallási jelenségekkel, érzékeny és elfogulatlan megfigyelésekre alapozva, hiteles interpretációban.

A többi néprajzi írás közül említést érdemel Gleszer Norberté: ő a zombori Rákóczi-szobor egyik kezdeményezőjét, Vértesi (Virtel) Károlyt és az 1912-es szoborállítás előzményeit mutatja be gazdag irattári és sajtóanyag alapján, társadalomtörténeti kontextusban. A Kupuszinától nem messze fekvő Doroszló férfiviseletéről Raj Rozália és Nagy István közölt tanulmányt, Szilágyi Miklós pedig a kelet-bácskai Magyarkanizsán felvett interjúrészletekkel dokumentálta azoknak a régies tejfeldolgozási módoknak a továbbélését, melyek az Alföld magyarországi részein már jóval előbb kikoptak. Burján István esszéje (*Bor és ünnep*) a bor élvezeti értékét járja körül.

Szaktanulmányokat adtak nyelvészek is, mint Lán cz Irén (beszédaktusokról), Rajslí Ilona (Lippay János Psoni kertjéről), Molnár-Csikós László (Ada tájszavairól) és Bene Annamária (a -t képzős melléknévi igenévről). Simon András a népi szemléletmód és tájnyelvi szóalkotás kapcsolatát illusztrálta példákkal. Nem kevésbé érdekesek az ünnepelt irodalmár és művészettörténész kollégáinak rövidebb, esszékhez, kritikákhoz közelítő stílusú írásai. Hó zsa Éva annak a Herceg Jánosnak képzőművészeti írásait idézi fel, aki Silling István számára is mintegy példaképpül szolgált és több írásának is tárgya volt. Mándity Krisztina Vajda Lajos ikonos képei és Ivan Meštrovič faragásai kapcsán teszi fel a kérdést: a modern kor szakrális tárgyai, művészeti alkotásai vajon készítenek-e úgy imára nézőiket, mint ahogy azt évszázadokkal korábban

tették az ikonok? Lang Irma úgy ír a vajdasági szerb festőről, Milan Konjovičről, hogy közben érzékenyen méltatja Silling Istvánnak a festő iránti érdeklődését is. Fekete J. József Silling István versíró és irodalomolvasó kötődéseiről ír. Az irodalmár és színháztörténész Káich Katalin elmélkedése a tradícióról a megrontott létezés útvesztőjébe bonyolódott ember által az *egész keresésének és helyreállításának* jegyében fogant.

Az a gondolat, amit Fekete J. József megfogalmaz a vajdasági magyar irodalom két kiemelkedő szervezőjéről és alkotójáról, Herceg Jánosról és Szenteleky Kornélról, a tudós tanár Silling Istvánra is igaz: „A regionalizmus kettőjük által vállalt irodalmi programja semmiképpen sem a furcsaságként megképződő helyi színek ripacszkodó szajkózását célozta, a csicsás helyi *színek* hangsúlyozása helyett a helyi *színezetet* kívánta felmutatni, az életnek azt a teljességét, amit az adott régió termelt ki hagyományaiából, történelméből, szellemiségéből, tájhangulatából, gazdasági, kulturális és hitbeli adottságaiból, folklórijából.

Egy tökéletesen követhető – és a világirodalomban az utóbbi fél évszázadban kamatozó – program a regionalizmus, csak a konzervatív kánon aggatta rá a penészes provincializmus, a helyi érdekűség, a dilettantizmus jelzőit” (478.). Silling István is „bejárta a világ számára érdekes szegleteit, intellektusával ennél is tágabb horizontokat ostromolt”, és mindeközben évtizedek óta „arra törekszik, hogy megteremtse Kupuszina méltó helyét a Vajdaság irodalmi, nyelvészeti, művelődéstörténeti mappáján” (uo.). Tegyük hozzá: eközben képessé válik rá és újra meg újra meg is teszi, hogy felmutassa a helyiben, a lokálisban az egyetemes magyart, az egyetemes emberit is, amelyben a maga módján *magára* és egyúttal a *magáéra* ismerhet a Kárpát-medence magyar nemzeti közösségének bármely határán belül és kívül, innen és túl élő érdeklődő tagja – legyen akár néprajzkutató, folklorista, nyelvész, irodalmár, művelődés- és művészettörténész, vagy egyszerűen csak emberségre, versre, imára, méltóságra, értékekre érzékeny ember.

Mohay Tamás

Erkölc és egyház a moldvai csángó falvakban

Kinda István: Ellenőrzött közösségek. Szabályok, vétkek és büntetések a moldvai csángó falvakban.

Erdélyi Múzeum-Egyesület – Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2010. 224. oldal

Kinda István a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum néprajzi részlegének fiatal muzeológusa, a 2003-ban alapított zabolai Csángó Néprajzi Múzeum szakmai vezetője. A szerző alapfokú és magiszteri tanulmányait 2000–2005 között a kolozsvári BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékén végezte, majd 2009-ben a Debreceni Egyetemen néprajzból és kulturális antropológiából szerzett doktori fokozatot. A Székely Nemzeti Múzeum tudományos tanácsának és kutatásainak meghatározó személyisége, az Acta Siculica című évkönyvének igényes szerkesztője.

Kinda István már diákkorában cselekvően bekapcsolódott a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke,

valamint a Kriza János Néprajzi Társaság által szervezett csángó alapkutatásokba. A csoportos terep- és levéltári vizsgálatok keretében elsősorban a római katolikus falvak társadalmi és egyházi életét, valamint morális értékrendjének változását kutatta. A moldvai csángó magyarokkal kapcsolatos eddigi szakmai eredményeit számos hazai és külföldi tudományos konferencián mutatta be, legsikeresebb tanulmányai pedig magyar, román és angol nyelven jelentek meg.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Mentor Kiadó által közösen megjelentetett kötet voltaképp doktori dolgozatának átdolgozott, szerkesztett változata, melyben a szerző azt vizsgálja, hogy a moldvai csángó falvakban az utóbbi